



Senkina teška ruka

Franja Petrinović: *Almaški kružoci lečenih mesečara*
Akademska knjiga, Novi Sad 2011.

Piše: Teofil Pančić

Kad krene Zmaj Jovinom ulicom, ulicom čika Jove Zmaja, ulicom zmajevskih raznoraznih igara, tom skučenom, kratkom i zagušljivom paradnom stazom incestuoznog naduvenog novosadskog životnog uspeha, biće to bogami torzo čoveka postojanog i pouzdanog u skupom lister odelu, u paradnom firmiranom oklopu novostvorenog i novoustoličenog vladara.

(str. 77-78)

Nekako je stalno april u novom romanu Franje Petrinovića – samo se godine menjaju, čas su devedesete, čas dvehiljadite – a još od Eliota znamo da je „april najokrutniji mesec“. U *pustoj zemlji* naročito... E, jednog od takvih aprila, okrutnih i prevrtljivih, Mihajlo će Vidaković, taj voljom nenaclone mu sile prerano *rashodovani* profesor istorije u Zmaj Jovinoj gimnaziji, gledati sivkastu panoramu Novog Sada sa svoje terase-golubarnika, pre nego što se zaputi napolje, na ulicu, u svoju tajnu, nemoćno osvjetničku grafičersku misiju, poput kakvog preduboko ranjenog i trajno gnevno „tigr trećeg doba“, da pozajmim dosetku iz ponajboljeg romana Vojke Čolanovića, ovogodišnjeg Petrinovićevo „konkurenta“ iz najužeg izbora za NIN-ovu nagradu. I odatle se, iz Vidakovićevog golubarnika, počinje ne rasplitati nego upravo zaplitati i mrsiti – da se nikada *zapravo* ne razmrši – podebelo klupko (308 strana) romana *Almaški kružoci lečenih mesečara*, romana ispisanog u gustim i jarkim, neretko teško prozirnim a ponekad i teško prohodnim figurama, romana koji jezički oscilira između slikovitih pogodaka i kitnjastih viškova, kao što to već i sam znakovito kabast naslov svedoči.

A Vidaković tek je jedan od tih lečenih a neizlečivih mesečara, poniženih i uvređenih novosadskih gubitnika osrednje klase i manje-više perolake kategorije, onih koje Velika Istorija čak i ne knjiži među gubitke jer su, eto, relativno živi a možda i naizgled zdravi, a samo oni, i moguće još poneki osetljivi hroničar i njegov čitalac, znaju i znaće da su njihovi životi u jednom trenutku – ma čuj, „trenutku“; više je to bio proces, mada sa nekim posebno dramatičnim momentima – bespovratno izgubili ravnotežu; baš kao i sam Grad; baš kao i sav svet, ili bar onaj njima dohvatani i sagledivi svet. Pa će se i narator, koji nije lik u romanu, mada opet i jeste – kao lik Naratora, onoga „izvan“ radnje a opet neprestano prisutnog tu negde, u jednom trenutku zapitati i ovo: „Kada smo – dozvolite mi da se pridružim, nema mi druge – u kom ambiciozno razmaženom, pretencioznom novosadskom časku, prestali da budemo glavni likovi u sopstvenim životima?“ I kada su/smo – dodaje gorepotpisani prikazivač, sledeći naratorovu nit –

prestali da budemo ljudi koji sopstvenim gradom hodaju *šorom sredom*, bez straha od sopstvene senke? I ko nas je to saterao u čoškove, i kako smo tako prelako pristali da u njih budemo sabijeni?

A o tom se velikom, sveprisutnom *strahu od senke* – koja, bogme, i te kako ume s vremena na vreme da se materijalizuje, a tada ima baš tešku ruku! – zapravo ovde i radi. *Almaški kružoci...* je roman-hronika, nelinearna i jezički-fabulativno zakovitlana, jednog dvadesetogodišnjeg (pr)opadanja: kako se u grad i njegove ljude – grad koji je savremeni Novi Sad jedan-kroz-jedan, istražen i ispričan s pohvalnom „sitnorealističkom“ pedantnošću – uvukla prvo nesigurnost u sebe, onda strah, na koncu i povlačenje i predaja pred nasiljem, uz bolje ili slabije (o)smišljen izgovor? A o nasilju je ovde reč više nego o bilo čemu drugome: o vremenu sveopšteg rasapa iz devedestih, kada se jedan režim (a sa njim i država u kojoj je većini nas bilo široko i komotno) zasnovan na ideološkoj represiji i cenzuri raspao u mukama, ali ne zato da bi bio zamenjen nečim nalik na slobodu – kao u sretnijim i pametnijim predelima evropskog Istoka – nego orgijom nasilja i mržnje, nacionalističkog zaumlja i bezumlja, paravojnog i mafijaškog vršljajućeg izivljavanja. I o vremenu sadašnjem, kada se ližu rane, ali mnoge od njih neće i ne mogu zarasti; prekasno je za to, a svakako je na mnogo načina prekasno za Mihajla, Milana, Kseniju, Danila, Nataliju, Simeuna – za protagoniste *Almaških krugova*, isprepletene svakojakim *opasnim vezama*, što jedno s drugim, što sa svenatkriljujućim Milošem Popovićem, nekadašnjim komunističkim moćnikom proketo preuspešno transformisanim prvo u ratno-mafijaškog marodera, a onda i u „uspešnog biznismena“ iz srećnih nam demokratskih vremena, koji *bdije* nad gradom sa Tatarskog Brda, a odakle bi, odande se najbolje vidi... A Miloš je, da, svačiji dušmanin i upropastitelj i zla kob – sopstvenom potomstvu naročito – a opet, niko da se iskobelja iz njegovog čeličnog zagrljaja; pokušaji takve vrste teško se kažnjavaju i skupo se plaćaju.

Prirodno nastavlajući i ekspandirajući motive iz *Traume*, svoje prethodne prozne knjige, Petrinović i u ovoj roman, to jest, u njegovu *gradsku simbo-*

ličku geografiju, jarko utiskuje Futošku pijacu i njenu najbližu okolinu kao svojevrsno simbolički najvidljivije i najčitljivije ovaploćenje tog rasapa, te prevlasti nasilja, anarhije, prljavštine i ružnoće: „Ne, njegov pogled se po nepisanom pravilu, kao i svakog dana, gotovo nalik uslovnom refleksu, upravlja ka pulsirajućoj drami na uglu Jevrejske ulice i Bulevara oslobođenja, na ugao pijace. Da, još jednom poput fanatika, potražio je onu paničnu zbrku devedesetih godina, onaj čudni i opominjući zvuk sirene bolničkih kola, onu mrlju krvi na trotoaru, onaj večernji kaos olupina improvizovanih kartonskih tezgi, one ostatke istrulelog voća koji odišu smrću. Kao da je u kartonskim kovčezima umrlog povrća skrivena klica te davnašnje propasti, tih raskošnih likova sadašnjih begunaca iz dvorane za bingo u staračkom domu“. Tamo će se, uostalom, odigrati i brutalni nasilni čin koji je neka vrsta središnje, osovinske, lajtmotivske pošasti ovog romana; to jest, to će prebijanje kraj Futoške pijace jednog (dakako) aprilskog dana košmarne 1993. biti onaj vremensko-prostorni čvor od kojeg će životi protagonista nedvosmisleno početi da se strmeknuju, ili će – možda pre – već započeto strmeknuće tada i tamo dobiti onu vrstu ubrzanja koja ga čini nezaustavljivim i nepovratnim.

Po vrsti autorskih namera i ambicija (iako je o tome, dakako, nezahvalno suditi) ovaj me roman najpre podseća na *Mrenu* Milice Mičić Dimovske, mada svakako nije na taj način „roman s ključem“ – ili ako jeste, ja za taj ključ nemam bravu – ali je nesumnjivo roman pisan sa željom da se, kroz pripovedački tok duboko uronjen u novosadske ljude i prilike, u novosadsku topografiju, ispiše literarno svedočanstvo o jednom (još jednom...) *vremenu pometnje*, i to baš ovde, na ovim dunavskim stranama, pod petrovaradinskom stenom.

A mesečarima, almaškim ili ne, dakako, leka nema. Na koncu, kao u onoj jezovitoj pesmici iz Orvelove 1984, „pod kestenom senke duge, izdadoše jedni druge“. No zato je Miloš Popović, hvala na pitanju, dobro i zdravo, što i vama želi. Za sada... ■

